

ДИНАМИКА ПРИ ТЪРСЕНЕТО НА ТОВАРНИ ПРЕВОЗИ НА ТРАНСПОРТНИЯ ПАЗАР В БЪЛГАРИЯ

Георги Димитров
g.dimitrov@unwe.bg

*УНСС, катедра „Икономика на транспорта и енергетиката”,
Студентски град „Христо Ботев”, 1700, София
РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ*

***Ключови думи:** транспортен пазар, превозени товари, транспортна дейност, пандемия.*

***Резюме:** Товарния транспорт има ключова роля за икономическото, социалното и общественото развитие на страната, тъй като е необходимо условие за нормалното функциониране на всички стопански отрасли. Националният транспортен пазар представлява сфера на търсене и предлагане на транспортни услуги и свързаните с тях мощности. В настоящия доклад се анализира динамиката при търсенето на товарни превози в различните видове транспорт. Проследяват се тенденциите при количествата на превозените товари, извършената превозна работа и измененията в средното превозно разстояние. Анализирания период (2015 – 2022 година) обхваща времето след възстановяването на икономиката на страната от световната финансова и икономическа криза и приключва с преминаването на световната здравна криза предизвикана от пандемията COVID-19.*

Разгледаният осем годишен период позволява да се проследят някои тенденции в развитието на товарния транспортен пазар на страната и на тази база да се направят препоръки за устойчивото му бъдещо развитие.

ВЪВЕДЕНИЕ

Транспортът е един от основните отрасли на икономиката на България, като за неговото функциониране са необходими специализирана транспортна инфраструктура, инвентарен парк от превозни средства и организация на цялостната транспортна дейност. Товарния транспорт осигурява доставките на суровини и материали за производствените предприятия и превозването на готовата продукция от мястото, където е произведена до потребителите. Той е важен фактор за ритмичното и своевременното снабдяване, както на производствените предприятия с материали и суровини, така и на търговската мрежа със стоки за задоволяване на всекидневните потребности на населението.

Функционирането на транспортната система се основава преди всичко на това, че всеки вид транспорт има специфични особености, които определят сферата на ефективното му използване [1]. При условията на пазарна икономика се осъществява в значителна степен саморегулиране на националния транспортен пазар, което възниква при сблъсъка между стремежа на транспортните фирми за най-ефективно организиране

на превозната дейност и изискванията на товародателите за качествено и евтино извършване на превозите.

ДИНАМИКА ПРИ КОЛИЧЕСТВАТА НА ПРЕВОЗЕНИТЕ ТОВАРИ С РАЗЛИЧНИТЕ ВИДОВЕ ТРАНСПОРТ ЗА ПЕРИОДА 2015 – 2022 ГОДИНА

Данни за количеството превозени товари от видовете транспорт за 2015 – 2022 година са представени в таблица 1. Най-голямо количество товари през целия период се превозват с автомобилен транспорт, следван от тръбопроводния, железопътния и водния, а с въздушен транспорт са превозени най-малко количество товари.

В началото на разглеждания период общото количество на превозените товари първоначално леко нараства, но след това сериозно намалява като за 2019 година се отчита намаление с 28823 хил. тона спрямо началната 2015 година. След настъпването на COVID-19 през 2020 година се наблюдава значително нарастване при превозените количества товари от всички видове транспорт с изключение на тръбопроводния, който за 2020 година е превозил с 6095 хил. тона по-малко в сравнение с предпандемичната 2019 година. Нарастването при общото количество на превозените товари продължава и през 2021 и 2022 година, въпреки че с воден, автомобилен и въздушен транспорт през 2022 година са превозени по-малки количества товари от предходната 2021 година.

Таблица 1. Количество на превозените товари от различните видове транспорт за периода 2015–2022 година (хил. т)

Години Вид транспорт	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Автомобилен	85234	82543	91640	76469	59982	80642	86290	84566
Железопътен	14635	14226	16030	14796	14948	16374	18069	19291
Воден	1867	2443	2291	2190	2376	2827	3992	3608
Въздушен	5	5	9	23	20	21	31	27
Тръбопроводен	23757	25141	26715	23164	19349	13254	16422	23023
Общо:	125498	124358	136685	116642	96675	113118	124804	131415

Източник: НСИ

За периода 2015 – 2019 година автомобилния транспорт регистрира сериозен спад с 25252 хил. тона при превозените количества товари [2], но след настъпването на пандемията от COVID-19 тенденцията се променя и през 2022 година превозените количества товари с автомобилен транспорт се възстановяват на нивата от преди пандемията. Железопътния транспорт преди пандемията (2015 – 2019 година) поддържа сравнително постоянни нива на превозените количества товари, но след настъпването на пандемията бележи постоянен ръст и през 2022 година е превозил с 4343 хил. тона повече товари в сравнение с 2019 година. Водния транспорт с леки колебания увеличава количествата на превозените товари, като по-съществено нарастване се регистрира след настъпването на COVID-19. Единствено при тръбопроводния транспорт се регистрира спад на превозените количества товари след началото на пандемията, като за 2020 и 2021 години е превозил съответно с 6095 хил. тона и 2927 хил. тона по-малко товари спрямо предпандемичната 2019 година.

За разглеждания период се регистрира нарастване на превозените количества товари при железопътния, водния и въздушен транспорт, съответно с 4656 хил. тона, 1741 хил. тона и 22 хил. тона [3]. При автомобилния и тръбопроводен транспорт се отчита лек спад на количествата превозени товари, като автомобилните превози намаляват с 668 хил. тона, а тръбопроводния транспорт за разглеждания период отчита спад със 734 хил. тона.

В таблица 2 са представени данни за процентното съотношение при превозените количество товари от различните видове транспорт за периода 2015 – 2022 година.

Таблица 2. Количество на превозените товари от различните видове транспорт за периода 2015 – 2022 година (%)

Година Вид транспорт	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Автомобилен	67,92	66,38	67,04	65,56	62,04	71,29	69,14	64,35
Железопътен	11,66	11,44	11,73	12,68	15,46	14,48	14,48	14,68
Воден	1,49	1,96	1,68	1,88	2,46	2,50	3,20	2,75
Въздушен	0,00	0,00	0,01	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02
Тръбопроводен	18,93	20,22	19,54	19,86	20,01	11,72	13,16	17,52
Общо:	100	100	100	100	100	100	100	100

Източник: НСИ и изчисления на автора

През целия разглеждан период с автомобилен транспорт се превозват приблизително две трети от общото количество на превозените товари на транспортния пазар. Въпреки това неговия дял намалява от 67,92 % през 2015 година до 64,35 % през 2022 година. С тръбопроводен транспорт са се превозвали около една пета от общото количество на превозените товари, като за 2022 година неговия дял е 17,52 %, което е с 1,41 % по-малко от началната разглеждана 2015 година. Останалите видове товарен транспорт отчитат ръст на процентното си участие при превозените количества товари за 2022 година спрямо началната 2015 година, като най-съществено е нарастването при железопътния и водния транспорт, съответно с 3,02 % и 1,26 %.

ДИНАМИКА ПРИ ИЗВЪРШЕНАТА ПРЕВОЗНА ДЕЙНОСТ ОТ РАЗЛИЧНИТЕ ВИДОВЕ ТРАНСПОРТ ЗА ПЕРИОДА 2015 – 2022 ГОДИНА

Таблица 3 представя данни за обема на извършената транспортна работа от различните видове транспорт за периода 2015 – 2022 година. В началото на разглеждания период общия обем на извършената транспортна дейност нараства и през 2017 година е с 4743 млн. ткм повече спрямо 2015 година, след което сериозно намалява и през 2019 година е съответно с 11923 млн. ткм и 16666 млн. ткм по-малко в сравнение с 2015 и 2017 години. След настъпването на световната здравна криза предизвикана от COVID-19 общия обем на извършената товарна транспортна дейност на националния транспортен пазар започва устойчиво да нараства и през последната разглеждана 2022 година е със 5372 млн. ткм повече спрямо началната 2015 година и със значителните 17295 млн. ткм повече в сравнение с предпандемичната 2019 година.

Автомобилния транспорт осъществява основната част от обема на извършената на националния транспортен пазар превозна дейност през целия разглеждан период. Преди настъпването на пандемията извършената транспортна дейност от автомобилния транспорт намалява и от 28742 млн. ткм през 2015 година достига до 17504 млн. ткм за 2019 година [3]. За разглеждания период автомобилния транспорт бележи ръст от 1952 млн. ткм. Железопътния транспорт през годините преди пандемията отчита лек и сравнително постоянен ръст при извършената товарна транспортна работа, а след настъпването на COVID-19 обема на извършената транспортна дейност значително се увеличава. За периода 2015 – 2022 година железопътния транспорт повишава обема на извършената от него работа с 1589 млн. ткм. Водния транспорт запазва постоянни нива на обема на извършената работа през целия разглеждан период с изключение на последната 2022 година, когато е произвел едва 780 млн. ткм.

Таблица 3. Обем на извършената товарна превозна дейност от видовете

транспорт за 2015 – 2022 година (млн. ткм)

Години Вид транспорт	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Автомобилен	28742	32070	32187	23281	17504	29119	30116	30694
Железопътен	3650	3434	3931	3824	3902	4503	4658	5239
Воден	1107	1278	1218	956	1188	1108	1147	780
Въздушен	5	5	8	16	16	19	19	14
Тръбопроводен	4285	4759	5188	4845	3256	2728	4861	6434
Общо:	37789	41546	42532	32922	25866	37477	40801	43161

Източник: НСИ

Тръбопроводния транспорт извършва сравнително постоянен обем транспортна работа до 2019 и 2020 години, когато отчита сериозно намаление на произведената транспортна продукция, а през 2021 и 2022 години нивата на обема на транспортната дейност не само се възстановяват, но и надминават отчетените стойности в началото на разглеждания период [4]. Участието на въздушния транспорт в общия обем на извършената товарна транспортна дейност на транспортния пазар е незначително.

В таблица 4 са представени данни за процентното разпределение на извършената товарна превозна дейност от различните видове транспорт за периода 2015 – 2022 година. През периода на анализ с автомобилен транспорт се извършва основната част от общия обем на товарната транспортна продукция, като през 2019 година се отчита най-ниския му дял (67,67 %). Автомобилния транспорт за периода 2015 – 2022 година намалява дяловото си участие в обема на извършената работа на националния транспортен пазар с 4,94 % (от 76,06 % до 71,12 %). Тръбопроводния транспорт е след автомобилния по обем на извършената работа на транспортния пазар, въпреки че процентното му участие в общия обем на извършената работа варира в широки граници, но все пак в края на разглеждания период е с ръст от 3,57 % спрямо началната 2015 година [5]. Най-сериозния спад при извършената работа от тръбопроводния транспорт се отчита през първата година след настъпването на пандемията от COVID-19 (2020 година), когато е с едва 7,28 % от общия обем на товарната превозна дейност.

Таблица 4. Обем на извършената превозна дейност от видовете транспорт за периода 2015 – 2022 година (%)

Години Вид транспорт	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Автомобилен	76,06	77,19	75,68	70,72	67,67	77,70	73,81	71,12
Железопътен	9,66	8,27	9,24	11,62	15,09	12,02	11,42	12,14
Воден	2,93	3,08	2,86	2,90	4,59	2,96	2,81	1,81
Въздушен	0,01	0,01	0,02	0,05	0,06	0,05	0,05	0,03
Тръбопроводен	11,34	11,45	12,20	14,72	12,59	7,28	11,91	14,91
Общо:	100	100	100	100	100	100	100	100

Източник: НСИ и изчисления на автора

Железопътния транспорт за разглеждания период увеличава своя пазарен дял при произведената товарна транспортна продукция, като за 2022 година е извършил 12,14 %, а за началната разглеждана 2015 година 9,66 %, което се равнява на ръст от 2,48 %. С водния транспорт са произведени между 1,81 % и 4,59 % от общия обем на товарната транспортна дейност в страната [5]. За разглеждания период процентното участие на водния транспорт в общия обем на извършената товарна транспортна работа намалява с 1,12 % (от 2,93 % до 1,81 %). Участието на въздушния транспорт в общия обем на извършената на националния транспортен пазар работа е незначително, варирайки през разглеждания период в границите между 0,01 % и 0,06 %.

ПРОМЕНИ В СРЕДНОТО ПРЕВОЗНО РАЗСТОЯНИЕ НА ЕДИН ТОН ТОВАР ЗА ПЕРИОДА 2015 – 2022 ГОДИНА

Средното превозно разстояние се изчислява, като обема на извършената превозна дейност се раздели на количеството превозени товари. В таблица 5 са представени данни за средното превозно разстояние на един тон товар превозен с различните видове транспорт за периода 2015 – 2022 година. През разглеждания период с въздушен транспорт се превозват товари на най-дълги разстояния, а с тръбопроводен и железопътен транспорт се извършват превози на най-къси разстояния.

Таблица 5. Промени в средното превозно разстояние на един тон товар превозен от различните видове транспорт за периода 2015 – 2022 година (км.)

Години Вид транспорт	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Автомобилен	337,21	388,52	351,23	304,45	291,82	361,09	349,01	362,96
Железопътен	249,40	241,39	245,23	258,45	261,04	275,01	257,79	271,58
Воден	592,93	523,13	531,65	436,53	500,00	391,93	287,32	216,19
Въздушен	1000,00	1000,00	888,89	695,65	800,00	904,76	612,90	518,52
Тръбопроводен	180,37	189,29	194,20	209,16	168,28	205,82	296,01	279,46
Общо:	301,11	334,08	311,17	282,25	267,56	331,31	326,92	328,43

Източник: НСИ и изчисления на автора

След настъпването на световната здравна криза предизвикана от COVID-19 през 2020 година средното превозно разстояние на един тон товар нараства при всички видове транспорт (с изключение на водния), което води до повишение на общото средно превозно разстояние с 63,75 км. (от 267,56 км. през 2019 година до 331,31 км. за 2020 година). За разглеждания период общото средно превозно разстояние на един тон товар е нараснало с 27,32 км., от 301,11 км. през 2015 година до 328,43 км. през 2022 година. За 2022 година спрямо началната разглеждана 2015 година се наблюдава увеличение при средното превозно разстояние в тръбопроводния, автомобилния и железопътния транспорт, съответно с 99,09 км., 25,75 км. и 22,18 км. При водния и въздушния транспорт в края на периода се отчита намаление на средното превозно разстояние на един тон товар спрямо началната разглеждана 2015 година.

Световната здравна криза предизвикана от пандемията COVID-19 се отразява по различен начин на средното превозно разстояние в отделните видове товарен транспорт, като през 2020, 2021 и 2022 години при водния и въздушния транспорт се отчита намаление, а при сухопътните видове транспорт (автомобилен, железопътен и тръбопроводен) значително се увеличава.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключение на осъществения анализ може да се обобщи, че световната здравна криза предизвикана от пандемията COVID-19 се отразява положително на търсенето на товарни превозни услуги. През 2020 година всички видове транспорт повишават превозените количества товари и обема на извършената работа, с изключение на тръбопроводния транспорт, който регистрира сериозен спад за 2020 година спрямо предходната 2019 година, но през следващите 2021 и 2022 години се възстановява на нивата от преди пандемията. Разпространението на COVID-19 се отразява и на средното превозно разстояние на един тон товар, като през 2020 година то е нараснало спрямо презпандемичната 2019 година в автомобилния, железопътния, въздушния и тръбопроводния транспорт, а единствено при водния транспорт се отчита намаление.

Автомобилния транспорт играе ключова роля на националния транспортен пазар превозвайки през целия разглеждан период повече от половината количества товари и извършвайки над две трети от обема на товарната превозна дейност. Търсенето на товарни превози на транспортния пазар отчита сериозен ръст през периода на пандемията и в края на разглеждания период се превозват по-големи количества товари и се извършва по-голям обем транспортна работа в сравнение с началната 2015 година.

ЛИТЕРАТУРА:

- [1] Arnaudov, B. The Impacts of the COVID-19 Pandemic on Passenger Railway Transportation, Research Papers, Publishing complex – UNWE, (5), 2022, pp. 241 – 251;
- [2] Арнаудов, Б., & Гътовски, И., Тенденции в развитието на транспортната инфраструктура в България, Икономически и социални алтернативи, (2), 2023, стр.5-23;
- [3] Статистически справочник 2023, НСИ, <https://nsi.bg/sites/default/files/files/public/cations/StatBook2023.pdf>, (accessed 21 March 2024);
- [4] Евростат, /база данни/, <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ttr00015/default/table?lang=en>, (accessed 28 March 2024);
- [5] Статистически годишник 2022, НСИ, <https://www.nsi.bg/sites/default/files/files/public/cations/God2022.pdf>, (accessed 16 March 2024);

DYNAMICS IN THE DEMAND FOR FREIGHT TRANSPORTATION ON THE TRANSPORT MARKET IN BULGARIA

Georgi Dimitrov
g.dimitrov@unwe.bg

*University of National and World Economy, Sofia,
Economics of Transport and Energy Department,
Students Town, 1700, Sofia
BULGARIA*

Key words: *transport market, transported cargo, transport activity, pandemic.*

Abstract: *Freight transport has a key role for the economic, social and public development of the country, as it is a necessary condition for the normal functioning of all economic sectors. The national transport market is a sphere of demand and supply of transport services and related capacities. This report analyzes the dynamics of demand for freight transport in different modes of transport. The trends in the quantities of transported goods, the carried out transport work and the changes in the average transport distance are monitored. The analyzed period (2015 – 2022) covers the time after the recovery of the country's economy from the global financial and economic crisis and ends with the passing of the global health crisis caused by the COVID-19 pandemic.*

The examined eight-year period allows to trace some trends in the development of the country's freight transport market and, on this basis, to make recommendations for its sustainable future development.